

ДО ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Тарасенко В. Є.

Забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства - це розрізнені заходи, що вживаються компетентними суб'єктами в разі, коли виникає необхідність, чи це цілеспрямований процес, який складається з окремих стадій, до якого в разі необхідності залучаються відповідні суб'єкти. Під безпекою найчастіше розуміють такий стан захищеності особи, суспільства й держави від будь-яких загроз, що виходять як з внутрішніх, так і зовнішніх джерел небезпеки, який гарантує об'єкту й суб'єкту захисту стабільний розвиток, реалізацію прав і обов'язків. "Безпека - стан, коли кому-небудь, чому-небудь ніщо не загрожує, безпечність, безпека" [5, 83]. А під небезпекою розуміють погрозу (загрозу) заподіяння будь-кому шкоди [6, 413].

Зазначені складові безпеки виявляються в законодавчому визначенні зазначеного напрямку діяльності: "Забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, тобто у виявленні, попередженні, припиненні, розкритті або розслідуванні кримінальних правопорушень, а також у судовому розгляді кримінальних проваджень, - це здійснення правоохоронними органами правових, організаційно-технічних та інших заходів, спрямованих на захист життя, житла, здоров'я й майна цих осіб від протиправних посягань, з метою створення необхідних умов для належного відправлення правосуддя" [2, 1].

Термін "забезпечення" розуміється як: 1) надання чи створення матеріальних засобів; 2) охорона когось, чого-небудь від небезпеки; 3) гарантування чогось [5, 684]. За рівнем відповідності змісту досліджуваного виду діяльності поняття "забезпечення" якнайкраще для цього підходить, адже забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства передбачає:

- надання матеріальних засобів як то спеціальні засоби індивідуального захисту та активної оборони;
- створення матеріальних засобів у вигляді встановлених систем охоронної сигналізації, відеоспостереження, встановлення броньованих дверей тощо;
- фізичну охорону підзахисної особи;
- гарантії дотримання прав і законних інтересів учасника кримінального судочинства тощо.

Законодавець чітко визначив підстави й приводи для вжиття заходів забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, адже для прийняття будь-якого процесуального рішення в кримінальному провадженні потрібні приводи й підстави. Підставою для вжиття заходів забезпечення безпеки осіб, які мають право на забезпечення безпеки, є дані, що свідчать про наявність реальної загрози їх життю, здоров'ю, житлу й майну [2, 20].

Приводом для вжиття заходів забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, членів їх сімей і близьких родичів може бути:

- а) заява учасника кримінального судочинства, члена його сім'ї або близького родича;
- б) звернення керівника відповідного державного органу;
- в) отримання оперативної та іншої інформації про наявність загрози життю, здоров'ю, житлу й майну зазначених осіб. [2, 20].

Перші два приводи у формі заяви чи звернення мають

місце під час кримінального провадження на стадіях досудового розслідування чи судового розгляду. На цих стадіях державними органами, які приймають рішення про застосування заходів безпеки, є слідчий, прокурор, суд, у провадженні яких знаходяться кримінальні провадження щодо кримінальних правопорушень, у розслідуванні чи судовому розгляді яких брали або беруть участь особи, які мають право на забезпечення безпеки. Ці ж суб'єкти уповноважені приймати заяви та звернення про загрозу життю, здоров'ю, житлу й майну осіб, які мають право на забезпечення безпеки.

Отримання оперативної та іншої інформації про наявність загрози життю, здоров'ю, житлу й майну осіб, які мають право на забезпечення безпеки, може відбуватися як під час кримінального провадження, так і під час здійснення оперативно-розшукової діяльності. Орган (підрозділ), що здійснює оперативно-розшукову діяльність щодо осіб, які беруть участь або сприяють виявленню, попередженню, припиненню злочинів, повинен з'ясувати наявність таких загроз, вчасно приймати рішення про застосування заходів безпеки.

Перевірка даних, що свідчать про загрозу життю, здоров'ю, житлу й майну особам, які мають право на забезпечення безпеки, є обов'язковим елементом, що визначає якість отриманої інформації та можливість її подальшого використання. Якщо взяти до уваги такі наслідки процесу забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, як залучення значних сил і засобів, відволікання правоохоронців від повсякденних завдань, великі фінансові витрати, то якісній перевірці повинна приділятися значна увага.

Тому Закон категорично зобов'язує компетентні суб'єкти здійснювати перевірку. Орган, який здійснює оперативно-розшукову діяльність, слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд, одержавши заяву або повідомлення про загрозу безпеці особи, зобов'язані перевірити заяву (повідомлення) і тільки після цього в строк не більше трьох діб, а в невідкладних випадках - негайно прийняти рішення про застосування або про відмову в застосуванні заходів безпеки [2, 22]. З іншої сторони, оперативний підрозділ при надходженні оперативної інформації про загрозу особі, яка має право відповідно до Закону на забезпечення безпеки як учасник кримінального судочинства, також зобов'язаний перевірити цю інформацію. Згідно з частиною 2 ст. 20 Закону України "Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві" вона є приводом для вжиття заходів забезпечення безпеки.

У будь-якому разі під час перевірки мають бути встановлені дані, що свідчать про наявність реальної загрози життю, здоров'ю, житлу й майну осіб, які мають право на забезпечення безпеки. Бо це є підставою для вжиття заходів безпеки.

Стаття 22 Закону України "Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві" визначає порядок прийняття рішення про застосування й скасування заходів безпеки. Орган, який здійснює оперативно-розшукову діяльність, слідчий, прокурор,

слідчий суддя, суд, одержавши заяву або повідомлення про загрозу безпеці особи, яка має право на забезпечення безпеки, зобов'язані перевірити цю заяву (повідомлення) і в строк не більше трьох діб, а у невідкладних випадках - негайно прийняти рішення про застосування або про відмову у застосуванні заходів безпеки. На своє рішення вони приймають мотивовану постанову чи ухвалу й передають її для виконання органу, на який покладено здійснення заходів безпеки. Ця постанова чи ухвала є обов'язковою для виконання вказаними органами [2, 22].

Орган, якому доручено здійснення заходів безпеки, встановлює перелік необхідних заходів і способів їх реалізації, керуючись при цьому конкретними обставинами справи й необхідністю усунення існуючої загрози. Про заходи безпеки, умови їх здійснення та правила користування майном або документами, виданими з метою забезпечення безпеки, повідомляється особа, взята під захист.

Закон зобов'язує орган, який здійснює заходи, прожиті заходи безпеки та їх результати інформувати слідчого, прокурора, суд, у провадженні якого знаходиться кримінальне провадження, а також слідчого суддю, якщо рішення про застосування заходів безпеки приймалося ним, а в разі усунення загрози подавати відповідному органу за місцем перебування особи, взятої під захист, клопотання про скасування заходів безпеки [2, 22].

Законом передбачено, що орган, який здійснює заходи безпеки, і особа, яка береться під захист, можуть укласти договір про умови застосування цих заходів і відповідальність сторін [2, 22]. Проте слід підкреслити, що якщо держава через компетентні органи витрачає на особу шляхом здійснення заходів безпеки значні фінансові кошти, то договір про застосування цих заходів має бути укладений обов'язково. Наприклад, у Сполучених Штатах Америки перш ніж будь-якому громадянину буде надано захист, Генеральний прокурор повинен укласти з такою особою "Угоду про взаєморозуміння", в якій зазначено умови забезпечення заходів безпеки, попередження, що в разі їх невиконання - заходи буде скасовано [4, 27]. Загалом кожна така угода, яку обов'язково підписує свідок, встановлює обов'язки поміщеної під захист особи.

За наявності підстав для скасування заходів забезпечення безпеки органом, який здійснює оперативно-розшукову діяльність, слідчим, прокурором, слідчим суддею, судом виноситься мотивована постанова чи ухвала про їх скасування, яка письмово доводиться до відома особи, яка взята під захист. Це рішення може бути оскаржено зацікавленою особою прокурору або до від-

повідного вищого органу, що забезпечує безпеку [2, 22].

Закон визначає підстави й приводи для скасування заходів безпеки. Підставою для скасування заходів безпеки, що здійснюються відповідно до Закону, може бути:

- а) закінчення строку конкретного заходу безпеки;
- б) усунення загрози життю, здоров'ю, житлу й майну осіб, взятих під захист;
- в) систематичне невиконання особою, взятою під захист, законних вимог органів, що забезпечують безпеку, якщо ця особа письмово була попереджена про можливість такого скасування [2, 21].

Отже, структурно забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства є урегульованим нормами права організаційно-управлінським процесом, який спрямований на захист життя, здоров'я, житла та майна цих осіб від протиправних посягань з метою створення необхідних умов для належного відправлення правосуддя, і який складається з визначених стадій, кожна з яких характеризується наявністю безпосередніх завдань, відповідного кола суб'єктів, процесуальними документами (заяви, мотивовані постанови, клопотання тощо).

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України, 1996. - № 30. - Ст. 141.
2. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: Закон України від 23 грудня 1993 року // Відомості Верховної Ради України, 1994. - № 11. - Ст. 51.
3. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992. - № 22. - Ст. 303.
4. Служба маршалов США: організація, функції, діяльність: Совместный проект по оказанию содействия реформы уголовной юстиции / Американская ассоциация юристов, Министерство юстиции США. - М.: АВА-СЕЕЛ, 1998. - 72 с.
5. Новий тлумачний словник української мови: у 3 т. / укл.: В. Яременко, О. Сліпушко. - 2-е вид., виправ. - К.: Вид-во "Аконіт", 2007. - Т. 1: А-К. - 926 с.
6. Ожегов С.И. Словарь русского языка / С.И. Ожегов; под ред. Н.Ю. Шведовой. - 10-е изд. стереотип. - М.: Сов. Энциклопедия, 1973. - 846 с.

*Тарасенко В.Є.,
доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри
криміналістики Одеського державного університету
внутрішніх справ
Надійшла до редакції 06.10.2012*

УДК 343.37.7

ПРИТЯГНЕННЯ ЗАВІДОМО НЕВИННОГО ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ: ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ НОРМИ

Воронцов А. В.

Першою спеціальною кваліфікованою ознакою, закріпленою в ч. 2 ст. 372 КК України, є притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину.

Поняття категорії злочину за ступенем тяжкості передбачено ч. 4 (тяжкий злочин - це злочин, за який передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк не більше десяти років) та ч. 5 (особливо тяжкий злочин - це злочин, за який передбачено покарання у виді

позбавлення волі на строк понад десять років або довічне позбавлення волі) [1, 12]. Аналіз положень свідчить, що всі норми й інститути ЗЧ та ОЧ КК України нерозривно пов'язані з положеннями ст. 12 КК України.

Такі категорії найчастіше спричиняють більш сувору реакцію з боку держави. За правилами КК України, щодо таких злочинів, санкція яких передбачає зазначені види покарань, передбачено найбільш суворі наслідки, такі, наприклад, як можливість призначення за особливо тяжкий злочин (умисне

© А.В. Воронцов, 2012